

Kan Duitsland wel zonder Merkel?

Analyse

Achtergrond - 31 mei 2021 - Auteur: Wiebke Pittlik

Twintigers van nu weten niet beter: Angela Merkel is de kanselier van Duitsland. Rots in de branding in de EU, een *Mutti* voor partijgenoten, solide leider van stabiliteitsminnend Duitsland. Straks is ze weg en moeten de Duitsers het na 16 jaar zien te rooien zonder de ervaren crisismanager. Wat staat Duitsland te wachten? En wat kan Nederland verwachten van haar opvolger?

Spannend is vooral dat nog niet geheel duidelijk is wie haar opvolger wordt. Over vier maanden, op zondag 26 september, gaan de Duitse kiezers naar de stembus om een nieuw parlement te kiezen. Merkel heeft laten weten dat ze stopt, voor CDU/CSU is Armin Laschet, nu nog minister-president in Noordrijn-Westfalen, de Kanzlerkandidat. Maar hij heeft concurrentie; van Olaf Scholz van de SPD en vooral van Annalena Baerbock van De Groenen.

Mocht Laschet de nieuwe kanselier worden, dan zal hij op veel terreinen de koers van partijgenoot Merkel voortzetten. Hij kan natuurlijk niet bogen op evenveel ervaring en aanzien in het buitenland, maar bestuurlijke ervaring heeft de deelstaatpremier wel. Ook was hij van 1999 tot 2005 lid van het Europees Parlement en heeft hij intensieve politieke contacten in Frankrijk. Laschet komt uit Aken, vlakbij de Nederlandse grens, en woont daar nog steeds, dus ook Nederland heeft hij op zijn netvlies.

Deze analyse is eerder verschenen in [De Hofvijver](#), het magazine van het Montesquieu Instituut.

Laschet heeft al laten weten dat hij een ambitieus klimaatbeleid belangrijk vindt, maar niet ten koste van alles. De economie weegt voor hem ook zwaar. Zijn ambities op het vlak van de buitenlandse politiek heeft hij op 19 mei uiteengezet tijdens een toespraak op een online-congres van de Konrad Adenauer Stiftung. De machtsverhoudingen in de wereld veranderen sterk, waarschuwde Laschet, en hij wil dat Duitsland pro-actiever optreedt: "We moeten strategischer worden." Een echt nieuwe lijn is dat niet. In 2014 stelde toenmalig bondspresident Gauck al dat Duitsland politiek en militair meer verantwoordelijkheid op zich moet nemen in de buitenlandse politiek. Een pleidooi dat daarna door verschillende Duitse ministers

is herhaald.

Laschet vindt klimaatbeleid belangrijk, maar wel met oog voor de economie

Duitsland hééft zich ook actiever opgesteld, in de Oekraïne-crisis en in de Turkije-deal bijvoorbeeld. Merkel heeft gezorgd dat Duitsland machtiger werd in de internationale politiek. Haar opvolger kan daarop voortbouwen en moet bepalen hoe Duitsland deze macht wil gebruiken.

Laschet sprak zich in de [toespraak](#) ook uit voor een nationale Veiligheidsraad die moet opereren vanuit het Kanzleramt, het kantoor van de kanselier. De eerste taak van zo'n raad, waarin ministeries en inlichtingendiensten zijn vertegenwoordigd, moet zijn om een veiligheidsstrategie te ontwerpen. Ook van de Europese Unie verwacht hij een actieve veiligheidspolitiek. Tegenover China wil hij de lijn van Merkel voortzetten; kritisch op mensenrechten maar niet ten koste van de intensieve handelsbetrekkingen. Geruststellend voor de Amerikanen: het doel om 2 procent van het bbp bij te dragen aan de NAVO onderschrijft hij van harte.

Op een ander urgent thema zullen de Verenigde Staten minder blij zijn met Laschet: Net als Merkel verdedigt hij het project Nordstream 2, de pijplijn die Russisch gas naar Duitsland brengt. De pijplijn is zo goed als af, en Laschet stelt zich op het standpunt dat het een project is van het bedrijfsleven en geen geopolitiek project. Deze Duitse houding belast de relaties met landen als Polen, Oekraïne en de VS zeer.

Een vast percentage van het bbp voor de NAVO noemt Baerbock achterhaald

De voornaamste concurrent in de strijd om het Kanzleramt is Annalena Baerbock van De Groenen. Die partij denkt heel anders over Nordstream 2. Tijdens een [bijeenkomst van de Atlantic Council](#) op 6 mei herhaalde Baerbock haar standpunt dat de pijplijn niet afgemaakt mag worden, omdat het de sancties tegen Rusland ondergraaft. Het probleem blijft, want er ligt al een leiding, zei ze, maar Duitsland kan wel in de komende jaren de pijpleiding door Oekraïne moderniseren. Dat zou een leiding voor groene waterstof kunnen worden. Voor het afstaan van 2 procent van het bbp aan de NAVO voelen Baerbock en haar partij weinig, zo'n vast percentage noemde Baerbock achterhaald. Maar zo anti-Amerikaans en pacifistisch als in de jaren tachtig zijn de Groenen allang niet meer, stelde ze haar toehoorders gerust.

Eventuele coalitieonderhandelingen tussen CDU/CSU en Groenen zullen op

thema's als de NAVO en Nordstream dus taai zijn. Maar op hoofdlijnen komt het betoog van Baerbock overeen met dat van Laschet: meer visie, meer langetermijn-strategie en dat altijd binnen de context van een verenigd en sterk Europa. De Groenen zullen ook binnenlands veel willen veranderen als ze in de regering komen - in het klimaatbeleid, in de inkomensverdeling - maar het is de vraag hoe goed ze hun ideeën kunnen doorzetten in een coalitie, zeker als de partner de CDU/CSU en wie weet zelfs de liberale FDP is. En dan zijn daar ook nog de deelstaten, die het op veel beleidsterreinen voor het zeggen hebben.

De 40-jarige Baerbock is populair maar haar tegenstanders zullen de komende maanden nog vaak benadrukken dat ze weinig tot geen bestuurlijke ervaring heeft. Wat opvalt is haar goede dossierkennis, een eigenschap die premier Mark Rutte onlangs nog in Merkel prees. Baerbock woont in Potsdam en was jarenlang actief in de partijafdeling Brandenburg, in het oosten van Duitsland. Haar blik zal dus iets meer op de oostelijke buurlanden zijn afgesteld dan op Nederland. Ze heeft zich intensief beziggehouden met de sluiting van de bruinkoolmijnen in Oost-Duitsland.

De huidige coalitiepartner van de CDU/CSU, de sociaaldemocratische SPD, lijkt weinig kans te maken om de kanselier te leveren. In de peilingen blijft de partij al lange tijd ver achter bij CDU en Groenen. Hoewel lijsttrekker Olaf Scholz een zeer ervaren en bekende politicus is - hij is momenteel minister van Financiën - zorgt hij niet voor nieuw elan. Als coalitiepartner is de SPD wel in beeld.

Wie zeker geen kans maakt op regeringsdeelname is de AfD

Wie zeker geen kans maakt op regeringsdeelname is de AfD. Hoewel de recht-nationalistische partij in de peilingen tussen de 10 en 15 procent van de stemmen haalt, sluiten alle andere partijen samenwerking met de AfD uit.

Merkel heeft de afgelopen jaren vaak het verwijt gekregen dat de AfD zo groot kon worden omdat de CDU te ver naar het midden was opgeschoven, waardoor op rechts ruimte was ontstaan voor een nieuwe partij. Nu Laschet de nieuwe partijleider is, zal de koers van de CDU niet veel veranderen. Maar vooral in de Oost-Duitse deelstaten moet de CDU toch proberen de AfD-stemmers voor zich te winnen. Niet voor niks is de omstreden ex-directeur van de veiligheidsdienst Hans-Georg Maaßen in het kiesdistrict Südthüringen als CDU-kandidaat voor de Bondsdag gekozen. Veel partijgenoten vinden dat hij niks in de CDU te zoeken heeft en met zijn complottheorieën en angst voor islamisering beter naar de AfD kan vertrekken.

Waar bij de CDU dus na Merkel geen spectaculaire koerswijziging wordt verwacht,

verandert de koers van de AfD wel. De partij is geradicaliseerd sinds de vorige verkiezingen, de gematigden binnen de partij verliezen steeds meer terrein. Kritiek op het coronabeleid is een van de grote nieuwe thema's van de AfD.

Dat de AfD sinds de vorige verkiezingen in de Bondsdag zit heeft invloed op het politieke klimaat in Duitsland. De partij rekt voortdurend de grenzen op van wat gezegd kan worden. De sfeer in het publieke debat is agressief, wie stelling neemt, moet met bedreigingen rekenen. Een Syrische Duitser die voor De Groenen wilde kandideren voor de Bondsdag heeft zich onlangs teruggetrokken omdat de bedreigingen hem te veel werden.

De nieuwe kanselier erft een Duitsland waar veel onzeker is: De relatie met Rusland en China vraagt een nieuwe houding nu die landen steeds agressiever opereren, de EU is nog ver weg van een stabiele gezamenlijke buitenlandpolitiek en de relatie met de Verenigde Staten is nauwelijks gekomen van het Trump-tijdperk. De coronapandemie maakte ook thuis tekortkomingen zichtbaar, op gebied van digitalisering, internationale samenwerking en industriepolitiek. Maar de pandemie liet ook zien dat de staat de mogelijkheid heeft een vangnet uit te werpen als dat nodig is en dat goed leiderschap verschil kan maken. En wie die leider ook wordt, dat alles bij het oude blijft is geen optie. Zoals Herbert Grönemeyer zingt in 'Bleibt alles anders': "Es gibt viel zu verlieren, du kannst nur gewinnen".

16 Jahre Angela Merkel - eine Ära geht nach der Bundestagswahl im September zu Ende. Hier sind bemerkenswerte Passagen aus ihren Reden im Bundestag. pic.twitter.com/tAkzXFILPk

— DW Deutsch (@dw_deutsch) July 1, 2021

Deze analyse schreef redacteur Wiebke Pittlik voor [De Hofvijver](#), het digitale magazine van het Montesquieu Instituut.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/44284/kan-duitsland-wel-zonder-merkel>